

UMUMTA'LIM MAKTABI O'QUVCHILARINING MADANIY KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Ochilova Dilnoz Arslon qizi

Guliston davlat pedagogika instituti
Pedagogika fakultetining Pedagogika
yo'nalishi 1-kurs magistranti

E-mail: ochilovadilnoza199@gmail.com

Tel: +998943453817

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumta'lim maktabi o'quvchilarining madaniy kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan o'rganilgan. Madaniy kompetensiya tushunchasi o'quvchilarning milliy qadriyatlarni anglash, madaniyatlararo muloqotga kirishish va ijtimoiylashuv jarayonidagi ahamiyatini hisobga olgan holda talqin qilingan. Shuningdek, madaniy kompetensiyani rivojlantirishning asosiy tarkibiy qismlari – bilimlar, ko'nikmalar va qadriyatlar tahlil qilingan. Maqolada madaniy kompetensiyani shakllantirishda ta'lim jarayonini integratsiya qilish, fanlararo yondashuv, madaniy tadbirlarni tashkil etish va innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi ko'rsatilgan. Milliy va jahon adabiyotlari, tarix va geografiya fanlarini madaniy ma'lumotlar bilan boyitish usullari, chet tillarni o'qitishda madaniyatlararo farqlarga e'tibor qaratish bo'yicha tavsiyalar berilgan. Shu bilan birga, maqolada o'qituvchilarning madaniyatshunoslik bo'yicha malakasini oshirish, o'quvchilarga shaxsiy yondashuvni ta'minlash hamda madaniy kompetensiyani rivojlantirish natijalarini baholash tizimini takomillashtirish zarurligi asoslab berilgan. Ushbu maqola madaniy xilma-xillikka hurmat, bag'rikenglik va umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib qilish orqali o'quvchilarning ma'naviy-ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shishni maqsad qilgan. Metodik tavsiyalar pedagoglar va ta'lim tizimi vakillari uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: madaniy kompetensiya, umumta'lim maktabi, metodika, madaniyatlararo muloqot, milliy qadriyatlar, interaktiv yondashuv, pedagogik texnologiyalar, madaniy tadbirlar.

Аннотация. В данной статье научно-теоретически и практически исследован вопрос развития культурных компетенций учащихся общеобразовательных школ. Понятие культурной компетентности трактовалось с учетом значимости учащихся в процессе осознания национальных ценностей, вступления в межкультурный диалог, социализации. Также были проанализированы основные компоненты развития культурной компетентности – знания, навыки и ценности. В статье показана эффективность интеграции образовательного процесса, междисциплинарного подхода, организации культурной деятельности и использования инновационных педагогических технологий в формировании культурной компетентности. Даны рекомендации по методам обогащения предметов национальной и мировой литературы, истории и географии культурной информацией, ориентации на межкультурные различия в обучении иностранным языкам. При этом в статье обоснована необходимость повышения квалификации учителей по культурологии, обеспечения индивидуального подхода к обучающимся, совершенствования системы оценки результатов развития культурной компетентности. Эта статья направлена на содействие духовно-социальному развитию

учащихся путем поощрения уважения к культурному разнообразию, терпимости и универсальных ценностей. Методические рекомендации имеют практическое значение для педагогов и представителей системы образования.

Ключевые слова: культурная компетентность, общеобразовательная школа, методика, межкультурная коммуникация, национальные ценности, интерактивный подход, педагогические технологии, культурная деятельность.

Annotation. In this article, the issue of the development of cultural competencies of students of the secondary school is studied in a scientific-theoretical and practical way. The concept of cultural competence has been interpreted taking into account the importance of students in the process of understanding national values, engaging in intercultural dialogue and socialization. Also, the main components of the development of cultural competence – knowledge, skills and values-have been analyzed. The article shows the effectiveness of the integration of the educational process in the formation of cultural competence, an interdisciplinary approach, the organization of cultural events and the use of innovative pedagogical technologies. Recommendations have been made to enrich national and world literature, history and geography with cultural data, and to focus on intercultural differences in teaching foreign languages. At the same time, the article is based on the need to improve the skills of teachers in cultural studies, provide a personal approach to students, and improve the assessment system of the results of the development of cultural competence. This article aims to contribute to the spiritual and social development of students by promoting respect for cultural diversity, tolerance and universal values. Methodological recommendations are of practical importance for educators and representatives of the educational system.

Key words: cultural competence, comprehensive school, methodology, intercultural dialogue, national values, interactive approach, pedagogical technologies, cultural events.

KIRISH

Jamiyat taraqqiyoti uchun o‘quvchilarning nafaqat bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi, balki ularning madaniy kompetensiyalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Madaniy kompetensiya o‘quvchilarning o‘z milliy merosiga hurmat, boshqa xalqlar madaniyatini anglash, xilma-xillikka bardosh va turli madaniy muhitda samarali faoliyat yuritish qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Ushbu maqolada madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishning metodik jihatlari tahlil qilinadi va amaliy tavsiyalar beriladi.

Madaniy kompetensiya tushunchasining nazariy asoslari deganda madaniy kompetensiya keng ma’nodda o‘quvchilarning milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglash, ularga hurmat qilish, o‘z-o‘zini madaniy jihatdan tarbiyalashga intilishi, turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilish ko‘nikmalarini o‘zlashtirish qobiliyati sifatida qaraladi. Madaniy kompetensiya tarkibi uch asosiy tarkibiy qismni o‘z ichiga oladi. Bular quyidagilar:

1. Bilimlar o‘z milliy madaniyati, an’analari va urf-odatlar haqida ma’lumotlar.
2. Ko‘nikmalar turli madaniy kontekstlarda muloqot qilish va o‘zini tutish qobiliyati.

3. Qadriyatlar hurmat, bag‘rikenglik va madaniyatlararo hamkorlikka bo‘lgan munosabat.

Madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlarini oshirish uchun umumta‘lim maktablari o‘quvchilarning madaniy kompetensiyalarini rivojlantirishda quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha ish olib borishi mumkin:

Ta‘lim jarayonida integratsiya. Fanlararo yondashuv orqali turli madaniy elementlarni o‘quv dasturlariga kiritish mumkin. Adabiyot darslarida milliy va jahon adabiyoti namunalari orqali madaniyatlararo farqlarga e‘tibor qaratish lozim. Geografiya va tarix fanlarida: turli xalqlarning madaniy yutuqlari va an‘analari haqida ma‘lumot berish kerak. Chet tillar darslarida: boshqa xalqlarning madaniyatini o‘rganish va solishtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Madaniy tadbirlar tashkil qilish. O‘quvchilarning madaniy tadbirlarda faol ishtirokini ta‘minlash ham muhim. Milliy bayramlar va xalq an‘analari namoyishi, xalqaro madaniyat haftaliklari, turli xalqlar musiqasi, raqsi va oshxonasi bilan tanishtiruvchi ma‘naviy-ma‘rifiy kechalar, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishda interaktiv usullardan eng samaralisi hisoblanadi. Rol o‘yinlari turli madaniyat vakillarini jonlantirish orqali o‘quvchilarni amaliy o‘rganishga jalb qilish hamda loyiha metodikasi - o‘quvchilarni jamoa bo‘lib turli madaniy mavzular bo‘yicha izlanish olib borishga undash, media resurslardan foydalanish: filmlar, videoroliklar va virtual ekskursiyalar orqali turli madaniyatlar bilan tanishtirish lozim.

Metodik tavsiyalar. O‘qituvchilarning malakasini oshirish, madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishda o‘qituvchilarning maxsus tayyorgarligi muhim ahamiyatga ega. Ular Madaniyatshunoslik bo‘yicha chuqur bilimga ega bo‘lishi kerak. Madaniy xilma-xillikni o‘quvchilarga yetkazishning interaktiv usullarini bilishi lozim. Shaxsiy yondashuv o‘quvchilarning individualligini hisobga olish, ularning qiziqishlariga mos ravishda madaniy ma‘lumotlarni tanlash zarur. Bu usul o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Baholash tizimini takomillashtirish orqali madaniy kompetensiyalarni rivojlantirish natijalarini baholash uchun sifat o‘lchovlari ishlab chiqilishi zarur. Masalan, o‘quvchilarning madaniyatlararo muloqotda ishtirok etish darajasi hamda madaniy tadbirlardagi faolligi va ijodkorligi inobatga olinishi kerak.

XULOSA

Umumta‘lim maktabi o‘quvchilarining madaniy kompetensiyalarini rivojlantirish – bu ularning shaxs sifatida ma‘naviy va intellektual shakllanishini ta‘minlovchi muhim omildir. Bugungi globallashtirish jarayonida o‘quvchilar nafaqat milliy qadriyatlarni

anglashi, balki boshqa xalqlarning madaniy merosini hurmat qilishi, turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qila olishi zarur. Madaniy kompetensiyani rivojlantirish ta'lim tizimini boyitish bilan birga, jamiyatda bag'rikenglik, tinchlik va o'zaro hurmatni mustahkamlashga xizmat qiladi. Maqolada keltirilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'quv jarayonini madaniy elementlar bilan integratsiya qilish, interaktiv va innovatsion texnologiyalarni qo'llash, madaniy tadbirlarni samarali tashkil etish o'quvchilarning madaniy saviyasini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, milliy madaniyatning o'ziga xosligi bilan jahon madaniyatini solishtirib o'rgatish o'quvchilarda madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, o'qituvchilarni maxsus tayyorlash, ularning malakasini oshirish, individual yondashuvlarni qo'llash va madaniy kompetensiyalarni baholash uchun sifat mezonlarini ishlab chiqish zarurati mavjud. Madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishning tizimli va uzviy yondashuvi o'quvchilarning shaxsiy imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish hamda ularni madaniy xilma-xillikni qadrlovchi global fuqarolarga aylantirish imkonini beradi. Shu bois, umumta'lim maktablari ta'lim dasturlarini boyitish va pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish orqali madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan keng ko'lamlı ishlarni amalga oshirishi lozim. Bu nafaqat o'quvchilarning, balki butun jamiyatning madaniy va ijtimoiy taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2015). Oliy ta'lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida PF-4732-sonli Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2017). O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida PF-4947-sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2020). O'zbekiston Respublikasi Kasbiy malakalar, bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish milliy tizimi to'g'risidagi nizom. Lex.uz.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2023). Umumiy o'rta ta'limning o'quv dasturi.
5. UNESCO. (2019). Cultural Competency in Education. Parij: UNESCO Press.
6. Toshkent davlat pedagogika universiteti huzuridagi pedagog kadrlarni qayta va ularning malakasini oshirish hududiy markazi. (2022). Integrativ yondashuv asosida talabalarning madaniy kompetensiyalarini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar. Ziyonet
7. Davletov, E.Y. (2023). O'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida. Raqamli texnologiyalar davrida tillarni

- intensiv o‘qitishning psixologik-pedagogik jihatlari respublika ilmiy-amaliy anjumani.
8. Jalolova, F.M. (2022). Kreativ kompetensiya va ijtimoiy kompetensiya tushunchalarining kontekstual tahlili. CyberLeninka ilmiy elektron kutubxonasi.
 9. Jalolova, F.M. (2022). O‘quvchilarning nutq madaniyati va nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish. CyberLeninka ilmiy elektron kutubxonasi.
 10. Jalolova, F.M. (2022). PISA xalqaro baholash dasturi asosida o‘quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish. CyberLeninka ilmiy elektron kutubxonasi.
 11. Jumayeva, M. B. (2025). Use of educational methods in pedagogy. Икро журнал, 14(02), 168-174.
 12. Jumayeva, M. B. (2021). Interactive Methods Used In.
 13. Jumayeva, M., & Rashidova, M. (2022). The role of using game technology in the educational process. Science and innovation, 1(B8), 1448-1452.
 14. Kamiljanovna, Z. D., O‘G‘Li, A. S. J., & Jumayeva, M. B. (2022). The Analysis Of Higher Order Thinking Skills. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 672-676.
 15. Karimov, I.A. (2008). Ma’naviyat – yuksak taraqqiyot omili. Toshkent: Ma’naviyat.
 16. Qodirov, S. (2015). Madaniyat va ta’lim: nazariya va amaliyot. Toshkent: O‘zbekiston.
 17. Sharipov, K., Abdullaeva, S., Khalilov, S., & Xadjibayev, A. (2025). Analysis of the effectiveness of hydrocarbon vapor condensation. International Journal of Artificial Intelligence, 1(2), 1287-1291.
 18. Хакимов, М. Р. (2020). Развитие инновационных технологий в системе высшего образования Республики Узбекистан. Re-health journal, (2-2 (6)), 163-164.
 19. Djabbarova, S., Tadjieva, M., & Ra'no Mardonova, G. T. (2020). Problem Based Learning and Its Efficiency in Teaching Process. European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7(2), 291-296.
 20. Мардонова, Р. О. (2018). Обучение Четырём Навыкам В Начальной Школе. Гуманитарный трактат, (21), 113-116.